

Filip K. Dik
**ČOVEK u
VISOKOM
DVORCU**

Prevela Mirjana Rajković

Beograd, 2008.

*Mojoj supruzi En,
bez čijeg ćutanja
ova knjiga nikada
ne bi bila napisana.*

1.

Nedelju dana je g. Robert Čildan zabrinuto motrio na poštu. Ali dragocena pošiljka iz države Roki Mauntins nije stigla. Kada u petak ujutru otvori radnju i na podu pored proreza sandučeta za poštu vide samo pisma, pomisli, naljutiće mi se mušterija.

Pošto je iz automata na zidu nalio sebi šolju instant čaja za pet centi, uze metlu i počeo da čisti; uskoro je prednji deo *Američkih umetničkih rukotvorina Inc.* bio spreman za radni dan, sve ucakljeno kao novo, sa registar kasom punom sitnine, vazom sa svežim nevenima, i radijom koji je muzikom davao atmosferu. Napolju su poslovni ljudi žurili ulicom Montgomeri na putu u svoje kancelarije. U daljini; prođe žičara i Čildan zastade posmatrajući je sa zadovoljstvom. Žene u svojim dugim svilenim haljinama raznih boja... i njih je posmatrao. Onda zazvoni telefon. On se okreće da digne slušalicu.

„Da“, reče poznat glas na njegov odziv. Čildan se preseče. „Ovde gospodin Tagomi. Je li moj poster od regrutacije iz Građanskog rata već stigao, gospodine? Molim vas setite se; obećali ste ga negde prošle nedelje.“ Sitničav rezak glasa, jedva učtiv, tek u granicama pristojnog. „Zar vam nisam dao kaparu, gospodine, g. Čildane, sa tim uslovom? To treba da bude poklon, razumete. Objasnio sam. Reč je o klijentu.“

„Iskrpno traganje“, započe Čildan, „koje sam preduzeo o svom trošku, g. Tagomi, milostivi gospodine, u vezi sa obećanim paketom, koji kao što shvatate potiče izvan ovog regiona i zato je...“

Ali g. Tagomi upade u reč, „Znači nije stigao.“

„Ne, g. Tagomi, ljubazni gospodine.“

Ledeno ćutanje.

„Ne mogu čekati više“, reče Tagomi.

„Ne, gospodine.“ Čildan se natmureno zagleda kroz izlog u sjajan topao dan i poslovne zgrade San Franciska.

„Onda nešto drugo. Šta preporučujete, g. Čildan?“

Tagomi je namerno pogrešno izgovorio ime; uvreda od koje Čildanu jurnu krv u glavu. Grozno srozavanje njihovog položaja. Težnje i strepnje i muke Roberta Čildana izbiše na površinu, preplaviše ga, zavezujući mu jezik. Mucao je, dok mu se ruka lepila za slušalicu. Vazduh u radnji je mirisao na neven; muzika je i dalje svirala, ali se on osećao kao da pada u neko daleko more.

„Pa...“ uspe da promuca. „Mutilicu za puter. Mašinu za pravljenje sladoleda negde iz 1900“. Razum mu je odbijao da misli. Samo kad zaboraviš na to; samo kada praviš budalu od sebe. Imao je trideset osam godina i sećao se predratnih dana, drugih vremena. Franklina D. Ruzvelta i Svetskog sajma; pređašnjeg boljeg sveta. „Da li bih mogao da donesem razne poželjne predmete tamo gde radite?“ promrmlja.

Zakazali su za dva sata. Moraću da zatvorim radnju, pomisli spuštajući slušalicu. Nema druge.

Moram da čuvam dobru volju ovakvih mušterija; posao mi zavisi od njih.

Stojeći nesigurno na nogama, pojmi da je neko – jedan par – ušao u radnju. Mladić i devojka, oboje zgodni, dobro obučeni. Idealni. On se smiri i pođe prema njima profesionalno, lagano, smešeci se. Oni su se sagli da razgledaju izložene stvari i podigli su jednu divnu pepeljaru. U braku su, pogodi on. Stanuju tamo u gradu Vainding Mists, u novim ekskluzivnim stanovima na Skajlajnu, koji gledaju na Belmont.

„Dobar dan“, reče i oseti se bolje. Oni mu se nasmešiše bez ikakve nadmoćnosti, samo ljubazno. Njegovi eksponati – koji su zaista bili najbolji u svojoj vrsti na Obali – malo su im ulili strahopoštovanja; video je to i bio im je zahvalan. Oni su se razumeli u te stvari.

„Zaista odlični komadi, gospodine“, reče mladi čovek.

Čildan se spontano pokloni.

Njihove oči, tople ne samo iz humanosti već i zbog podeljenog uživanja u umetničkim predmetima koje je on prodavao, zbog zajedničkog ukusa i zadovoljstva, počivale su na njemu; zahvaljivali su mu što ima takve stvari koje mogu da vide, uzmu i razgledaju, da ih možda premeću po rukama a da ih čak ni ne kupe. Da, mislio je, oni znaju u kakvoj su radnji; ovo nisu turističke tričarije, ne pločice od sekvoje sa natpisima MJUIR VUDS, MARIN KAUNTI, P.A.D., ili smešne značke ili prstenčići, ili razglednice sa Mostom. Naročito devojčine oči, krupne, tamne. Kako lako bih, pomisli Čildan, mogao

da se zaljubim u ovakvu devojkicu. Kako bi mi tragičan život bio tada; kao da već i onako nije dovoljno loš. Lepo uređena crna kosa, lakom premazani nokti, probušene uši sa dugim visećim metalnim minđušama ručne izrade.

„Vaše minđuše“, promrmlja. „Kupljene ovde, možda?“

„Ne“, reče ona „Kod nas.“

Čildan klimnu glavom. Nema savremene američke umetnosti; samo prošlost može da se vidi ovde, u ovakvoj radnji. „Ovde ste na duže?“ upita. „Kod nas u San Francisku?“

„Ovde sam postavljen na neodređeno vreme“, reče čovek. „U Istražnoj komisiji za planiranje životnog standarda ugroženih područja.“ Lice mu se ozari ponosom. Nije vojna. Ne jedan od onih grubijana regruta što žvaću gumu sa njihovim pohlepnim seljačkim licima, što bazaju Market stritom zijajući u burdeljske predstave, pornografske filmove, svratišta, jeftine barove sa fotografijama sredovečnih plavuša kako drže bradavice među svojim zboranim prstima i pilje... prčvarnice sa džezom koje uglavnom čine ravni deo San Franciska, klimave udžerice od lima i dasaka koje su iznikle iz ruševina još pre nego što je pala poslednja bomba. Ne – ovaj čovek pripada eliti. Kulturan, obrazovan, čak i više nego g. Tagomi, koji je na kraju krajeva visoki funkcioner u trgovinskoj misiji višeg ranga na Pacifičkoj obali. Tagomi je bio starac. Njegovi stavovi su se formirali u danima Ratne vlade.

„Jeste li želeli predmete američke tradicionalne narodne umetnosti kao poklon?“ upita Čildan. „Ili

možda da dekorišete nov stan za vaš boravak ovde?“
Ako je ovo drugo... srce mu zabrza.

„Tačno ste pogodili“, reče devojka. „Počinjemo da uređujemo. Malo smo neodlučni. Da li biste mogli da nas uputite?“

„Mogao bih da sredim da dođem u vaš stan, da“, reče Čildan. „Da donesem nekoliko kutija koje mogu da predložim u kontekstu, kada vi imate vremena. Naravno, to nam je specijalnost.“ Spusti pogled da bi sakrio nadu. Možda bi pale hiljade dolara. „Dobiću sto iz Nove Engleske, javor izrađen samo sa drvenim klinovima, bez ijednog eksera. Ogromna lepota i vrednost. I ogledalo iz vremena rata 1812. A i originalnu narodnu umetnost: zastirače od kozje dlake obojene biljnim bojama.“

„Ja lično“, reče čovek, „više volim gradsku umetnost.“

„Da“, usrdno reče Čildan. „Čujte, gospodine. Imam jednu zidnu sliku iz poštanskog perioda W. P. A., original, izrađen na tabli, iz četiri dela, predstavlja Horasa Grilija. Dragocen kolekcionarski komad.“

„O“, reče čovek, i njegove tamne oči bljesnuše.

„I orman *Viktrola* iz 1920, prepravljen u bife.“

„O.“

„I, gospodine, čujte uramljenu potpisanu sliku Džin Harlo.“

Čovek iskolači oči.

„Hoćemo li da uredimo stvar?“ reče Čildan, dočepavši se tog pravog psihološkog momenta. Izvuče pero i notes iz unutrašnjeg džepa sako. „Zapisaću vaše ime i adresu, gospodine i gospođo.“

Malo posle, dok je par izlazio iz radnje, Čildan je stajao sa rukama iza leđa, posmatrajući ulicu. Divota. Kad bi svi poslovni dani bili kao ovaj... ali to je bilo i više nego posao, uspeh njegove radnje. To je bila prilika da se sa mladim japanskim parom sretne privatno, na osnovu toga što ga prihvataju kao čoveka a ne kao *jenka*^{*} ili, u najboljem slučaju, kao trgovca koji prodaje umetničke predmete.

Da, ti novi mladi ljudi, iz generacije koja dolazi, koji nisu zapamtili dane pre rata ili čak ni sam rat – oni su bili nada sveta. Razlika u mestu za njih nije imala značaja.

To će proći, mislio je Čildan. Jednog dana. Sama ta ideja mesta. Neće biti podređenih i vladajućih, već prosto ljudi.

A ipak je drhtao od straha, zamišljajući sebe kako im kuca na vrata. Pogleda zabelešku. Kasure. Kako ga puštaju u kuću, svakako ponude čaj. Da li će učiniti pravu stvar? Znae pravi postupak i reč u svakom trenutku? Ili će se obrukati, kao životinja, nekim očajnim *faux pas*?^{**}

Devojka se zvala Beti. Sa takvim razumevanjem u licu, mislio je. Nežne, saosećajne oči. Svakako, čak i za kratko vreme u radnji osetila je njegova nadanja i poraze.

Njegove nade – odjednom oseti vrtoglavicu. Kakve aspiracije je imao, na granici bezumnog ako ne i samoubilačkog? Ali znalo se, odnosi između Japanaca i *jenkova*, iako je to obično bilo između

* jenki

** pogrešan korak, greška (fran.)

Japanaca i *janke*. Ovo... zgrči se od straha pri pomisli. A bila je i udata. Odagna iz glave prizor svojih nevoljnih misli i poče žurno da otvara svoju jutar-nju poštu.

Otkri da mu ruke još uvek drhte. I onda se seti svog sastanka sa g. Tagomijem u dva sata; na to ruke prestadoše da mu drhte, i nervoza se pretvori u rešenost. Moram da se pojavim sa nečim prihvatljivim, reče sam sebi. Gde? Kako? Šta? Telefonski poziv. Izvori. Poslovna sposobnost. Iskopaj odnekud pot-puno restauriran Ford iz 1929, uključujući krov od platna (crn). Pun pogodak da se zauvek zadrži zaštit-nik. Zapakovan lestvama originalan nov novcat tro-motorni poštanski avion otkriven u ambaru u Ala-bami, itd. Mumificiranu glavu g. B. Bila, sve sa lepr-šavom belom kosom; senzacionalan predmet ame-ričke izrade. Napravio bih reputaciju u krugovima vrhunskih poznavalaca na celom Pacifiku, računa-jući i Houm Ajlends.* Radi inspiracije, zapali ciga-retu od marihuane, odlične marke *Lend-O-Smajls***

U svojoj sobi na Hejs stritu, Frink je ležao u kre-vetu misleći kako da ustane. Sunce je kroz roletnu obasjavalo gomilu odeće koja je pala na pod. I nje-gove naočare. Da ih ne nagazi? Da pokušam da dođem do kupatila drugim putem, pomisli. Da puzim ili se prevaljam. Glava ga je bolela, ali nije bio tužan. Nikad se ne osvrći za sobom, odlučio je. Vreme? Koliko je sati? Sat je na komodi. Jedanaest i trideset! Gospode bože. Ali nastavi da leži.

Otpušten sam, pomisli.

* Japan („domovinska ostrva“)

** Zemlja osmeha

Juče je pogrešio u fabrici. Skresao nešto što nije trebalo g. Vajndam-Matsonu, koji je imao ulubljeno lice sa Sokratovim nosom, dijamantski prsten, patent-zatvarač sa zlatnom mušicom. Drugim rečima, vlast. Presto. Frinkove misli su ošamućeno lutale.

Jeste, mislio je, a sada će da me stave na crnu listu; moja kvalifikacija je beskorisna – nemam zanat. Petnaest godina iskustva. Ode u vetar.

I sada će morati da se pojavi pred Komisijom za opravdavanje radnika, da bi mu revidirali radnu kategoriju. Pošto nikada nije bio u stanju da dokona odnos Vajndam-Matsona prema *pinocima* – marionetskoj beloj vladi u Sakramentu – nije mogao da odmeri moć svog bivšeg poslodavca da utiče na prave vlasti – Japance. KOR su držali *pinoci*. Naći će se pred četiri ili pet sredovećnih debeljuškastih belih lica, reda Vajndam-Matsona. Ako ne uspe da tu dobije opravdanje, uputiće se u jednu od Uvožno-izvoznih misija kojima se upravljalo iz Tokija, a koje su imale filijale po celoj Kaliforniji, Oregonu, Vašingtonu, i delovima Nevade uključenim u Pacifičke američke države. Ali ako ne uspe da se odbrani tamo...

Dok je ležao u krevetu i gledao starinsku svetiljku na tavanici, kroz glavu su mu prolazili planovi. Mogao bi, na primer, da se prebaci u države Roki Mauntins. Ali one su bile povezane sa P.A.D., i možda bi ga izručile. A jug? Trže se. Uh. To ne. Kao belac bi imao mnogo mesta, u stvari više nego što je imao ovde P. A. D. Ali... nije želeo takvo mesto.

I, što je još gore, Jug je imao sijaset isprepletanih veza, ekonomskih, ideoloških, i još bog zna kakvih drugih, sa Rajhom. A Frenk Frink je bio Jevrejin.

Njegovo pravo ime je bilo Frenk Fink. Rođen je na Istočnoj obali, u Njujorku, i 1941. je bio mobilisan u armiju Sjedinjenih Američkih Država, odmah posle pada Rusije. Pošto su Japanci zauzeli Havaje, bio je poslan na Zapadnu obalu. Kada se rat završio, on se našao na japanskoj strani od linije poravnanja. I tu je bio danas, posle petnaest godina.

Godine 1947. na dan Kapitulacije, bio je manje više izbezumljen. Kako je mrzeo Japance, zakleo se na osvetu; zakopao je svoje vojničko oružje deset stopa pod zemljom, u jednom suterenu, dobro zamotano i podmazano, za dan kada se on i njegovi drugari dignu. Međutim, vreme je bilo veliki vidar, činjenica koju on nije bio uzeo u obzir. Kada je danas pomišljao na tu ideju, kupanje u krvi, čištku *pinoka* i njihovih gospodara, osećao se kao da ponovo razgleda jedan od onih zaprljanih godišnjaka iz njegovih srednjoškolskih dana, i nailazi na prikaz svojih dečaćkih težnji. Frenk „zlatna ribica“ Fink će biti paleontolog i zavetuje se da će se oženiti Normom Praut. Norma Praut je bila razredna *schönes Mädchen** i on se zaista zavetovao da će se njome oženiti.

To je bilo tako neverovatno davno, kao slušanje Freda Alena ili gledanje nekog filma V. K. Fildsa. Od 1947. godine verovatno se sreo ili razgovarao sa šest stotina hiljada Japanaca, i želja da izvrši nasilje nad nekim od njih ili nad svima jednostavno se nije

* lepotica

ostvarila, posle prvih nekoliko meseci. Prosto više nije imala značaja.

Ali čekaj. Bio je jedan, neki g. Omuro, koji je zaku-
pio jedan veliki kraj sa nekretninama za izdavanje u
samom gradu San Franciska, i koji je jedno vreme
bio Frenkov stanodavac. Taj je bio kvaran, pomi-
sli on. Ajkula koja nikada ništa nije opravljala, koja
je pregrađivala sobe na sve manje i manje delove,
podizala kirije... Omuro je pelješio siromahe, naro-
čito one bivše vojnike bez posla i gotovo bez prebi-
jene pare za vreme depresije početkom pedesetih
godina. Međutim, jedna od japanskih trgovinskih
misija odsekla je Omuru glavu zbog njegovog pro-
fiterstva. Danas se nije moglo čuti o takvom kršenju
grubog, krutog, ali pravednog japanskog građan-
skog zakona. To je bilo priznanje nepotkupljivosti
japanskih okupacionih funkcionera, naročito onih
koji su došli posle pada Ratne vlade.

Kada se setio strogog, stoičkog poštenja Trgovin-
skih misija, Frinku se vrati pouzdanje. Čak će i Vaj-
nama-Matsona da oduvaju kao muvu zunzaru. Bio
ne bio vlasnik Korporacije V. M. U najmanju ruku,
nadao se. Mislim da zaista imam vere u taj Paci-
fički savez za zajednički prosperitet, reče sam sebi.
Čudno. Kada se setim onih prvih dana... tada je to
izgledalo tako očigledna prevara. Prazna propa-
ganda. Ali sada...

Diže se iz kreveta i nesigurno se uputi u kupatilo.
Dok se umivao i brijao, slušao je podnevne vesti na
radiju.

„Nemojmo se podsmevati ovom naporu“, govo-
rio je radio kada on trenutno zavrnu toplu vodu.

„Ne, nećemo“, pomisli gorko Frink. Znao je koji to tačno napor radio ima na umu. Ipak, bilo je na kraju krajeva nečeg humorističkog u tome, u slici neosetljivih, tupih, mrzovoljnih nemaca kako se šetaju po Marsu, po crvenom pesku gde nijedan čovek do tada nije nogom stupio. Nanoseći penu na obraze, Frink poče da pevuši satirične reči. *Gott, Herr Kreisleiter. Ist dies vielleicht der Ort wo man das Konzentrationslager bilden kann? Das Wetter ist so schön. Heiss, aber doch schön...**

Radio reče: „Civilizacija zajedničkog prosperiteta mora zastati i razmotriti da li u našoj težnji za obezbeđenjem uravnotežene pravičnosti uzajamnih dužnosti i odgovornosti povezanih sa nagrađivanjem...“ Tipičan žargon vladajuće hijerarhije, primeti Frink. „...nismo propustili da zapazimo buduću arenu na kojoj će se odigravati poslovi čoveka, bili oni norđijski, japanski, negroidni...“ I to se tako nastavljalo bez kraja.

Dok se oblačio, sa zadovoljstvom je preživeo svoju satiru. *Vreme je schön, tako schön. Ali nema ništa za disanje...* Međutim to je bila činjenica; Pacifik nije ništa učinio za kolonizaciju planeta. Umesto toga upetljao se – zapravo zaglibio – u Južnoj Americi. Dok su se Nemci bavili teranjem ogromnih robotskih sistema po vasioni, Japovi su još uvek spaljivali džungle u unutrašnjosti Brazila i podizali osmospratne stambene zgrade od ilovače za bivše lovce na ljudske glave. Dok Japovi lansiraju svoj prvi vasijski brod, Nemci će već dobro proširiti ceo

* *Gospode, her Kreisleiter! Je li ovo, možda, mesto gde se može sagrađiti koncentracioni logor? Vreme je tako lepo. Vruće, ali ipak lepo...*

sunčani sistem. U stara vremena iz istorijskih knjiga Nemci su promašili, dok je ostali deo Evrope dovršavao poslednjim potezima svoje kolonijalne imperije. Ali, razmišljao je Frink, neće oni ovog puta biti poslednji; naučili su se.

A onda je razmišljao o Africi, i nacističkom eksperimentu tamo. I krv mu stade u venama, oklevajući, pa najzad krenu dalje.

Ta ogromna prazna ruševina.

Radio reče: „...moramo razmotriti sa ponosom, koliko god stavljali akcenat na fundamentalne fizičke potrebe naroda svuda u svetu, njihove podduhovne aspiracije koje moraju biti...“

Frink isključio radio. Onda ga, ohladivši se ponovo upali.

Isuse blagi, pomisli. Afrika. Za duhove umrlih plemena. Zbrisani da bi se stvorila zemlja – čega? Ko zna? Možda čak ni glavni arhitekti u Berlinu nisu znali. Gomila automata koja je gradila i dirinčila. Gradila? Mlela i smanjivala. Džinovi ljudožderi sa paleontološkog eksponata, kako prave pehar od neprijateljewe lobanje, dok cela porodica marljivo vadi sadržaj – sirov mozak – najpre, pa pojede. Onda korisne alatke od kostiju ljudskih nogu. Štedljivo, da pomisliš ne samo da jedeš ljude koji ti se ne sviđaju, već da ih čak jedeš iz njihove sopstvene lobanje. Prvi tehničari! Preistorijski čovek u sterilnom belom laboratorijskom mantilu u nekoj laboratoriji Berlinskog univerziteta, kako eksperimentiše da bi utvrdio za šta se sve mogu upotrebiti lobanje, koža, uši, salo drugih ljudi. Ja, Herr Doktor. Jedna nova upotreba nožnog palca; pogledajte, od zglavka

se može napraviti brz mehanizam upaljača za cigarete. Sad, samo ako her Krup može da ga proizvodi u velikim količinama...

Užasnu se od pomisli: drevni džinovski pretčovek ljudožder koji je sada u cvetu, i opet vlada svetom. Proveli smo milion godina bežeći od njega, mislio je Frink, a on se sada vratio. I to ne samo kao protivnik... već kao gospodar.

„...Možemo da žalimo“, govorio je radio, glas malih žutotrba iz Tokija. Bože pomisli Frink; i mi smo ih nazivali majmunima, te civilizovane krivonoge račiće koji ne bi postavljali gasne peći isto kao što ne bi rastapali svoje žene u pečatnom vosku. „...i često smo u prošlosti žalili strašno razbacivanje ljudi u fanatičnom stremljenju koje široke mase ljudi stavlja potpuno van zakonske zajednice.“ Oni, Japovi su tako čvrsti u zakonu. „...Da citiramo jednog svima poznatog sveca sa Zapada: Kakve koristi ima čovek ako zadobije ceo svet, ali u tom poduhvatu izgubi svoju dušu?“ Radio začuta, zastade. Frink, vezujući kravatu, takođe zastade. To je bio jutarnji obred pranja.

Moraću da sklopim pakt sa njima ovde, shvati on. Bez obzira na to da li sam na crnoj listi ili ne, za mene bi bila smrt da odem iz zemlje pod upravom Japanaca i pojavim se na Jugu ili u Evropi – bilo gde u Rajhu.

Moraću da se sporazumem sa starim Vajndam-Matsonom.

Pošto je seo na krevet, sa šoljom mlakog čaja pored sebe, Frink uze svoj primerak *Ji đinga*. Iz kožne futrole izvuče četrdeset devet strukova hajdučke

trave. Razmišljao je, sve dok ne ovlada mislima kako treba i ne smisli pitanja.

Glasno reče, „Kako da priđem Vajndam-Matsonu da bih došao do pristojnog sporazuma sa njim?“ Napiše pitanje na tablicu, i onda počeo da udara strukove hajdučice iz ruke o ruku, sve dok ne dobi prvi red, početak. Jednu osmicu. Polovina od šezdeset četiri heksagrama već eliminisana. Podeli strukove i dobije drugi red. Ubrzo je, kako je bio vešt, imao svih šest redova; heksagram je ležao pred njim, i nije mu bilo potrebno da ga identifikuje pomoću tabele. Prepoznao ga je kao Heksagram petnaest. Čien. Skromnost. Oh. Niski će se uzdići, visoki spustiti, moćne porodice će se uniziti; nije morao da gleda tekst – znao ga je napamet. Dobar znak. Proročanstvo mu je davalo povoljan savet.

A ipak je bio malo razočaran. Bilo je nečeg uzaludnog u Heksagramu petnaest. I suviše prepođobno. *Naravno*, treba da bude skroman. Možda je u tome ipak bila ideja. Na kraju krajeva, on nije imao nikakve moći nad starim V. M. Nije ga mogao primorati da ga primi natrag. Sve što je mogao da učini bilo je da prihvati stanovište heksagrama petnaest; to je takav trenutak, kada čovek mora da moljaka, da se nada, da očekuje sa verom. Nebo će ga u svoje veme uzdići do njegovog starog posla, ili možda čak i do nečeg boljeg.

Nije imao nikakve redove da čita, nikakve devetke ili šestice; stvar je mirovala. Znači, bio je gotov. Nije prešlo u drugi heksagram.

Onda novo pitanje. Namestivši se, glasno reče: „Da li ću ikada opet videti Julijanu?“